

ARISTOTELÉS ETIKA NÍKOMACHOVA

Přeložil Antonín Kříž

© Petr Rezek, 1996

ISBN 80-901796-7-3

Rezek

5 | musíme sami nutiti k opaku; vzdálíme-li se totiž hodně daleko od toho, co jest chybné, přijdeme ke středu, jako činívají lidé, když narovnáávají zkřivené dřevo.

Při všem se musíme nejvíce stříci libosti a rozkoše; neboť neposuzujeme jich nestranně. Jak se tedy starší lidu
10 zachovali při pohledu na Helenu,* | tak se i my musíme chovati vzhledem k rozkoši a ve všem stále opakovati jejich slova; tak totiž odpuzující ji, pochybíme méně. Budeme-li to činiti, nejspíše zkrátka řečeno, budeme moci střed zasáhnouti. Snad jest to obtížné a zvláště v jednotlivých případech; | neboť není snadno vymeziti, jak, na
15 koho, proč a po jakou dobu se máme hněvati; chválíme totiž někdy ty, kteří v tom nedosahují míry, a nazýváme mužnými. Ale ten, kdo se chybí právě míry jenom něco
20 | málo, nebývá haněn, nýbrž ten, kdo více; tento nezůstává skryt. Nedá se však snadno pojmově vymeziti, pokud a v jaké míře zasluhuje hany; vždyť to není možno ani u jiných jevů smyslové zkušenosti; takové jevy náležejí k jednotlivinám a soud o tom jest ve smyslu.'

Tolik tedy jest zjevno, že stav zaměřený ke středu jest
25 hoden chvály, někdy však že | jest potřebí nakloniti se k nadbytku, někdy k nedostatku; tak totiž nejsnáze zasáhneme střed a dojdeme dobra.

KNIHA TŘETÍ

ZÁMĚRNÁ VOLBA. JEDNOTLIVÉ MRAVNÍ
CTNOSTI A JEJICH PROTIVY

1. Dobrovolnost a donucení

Poněvadž ctnost se vztahuje k citům a k jednáním 30
a o dobrovolných jednáních se pronáší chvála a hana, o nedobrovolných však odpuštění, někdy také soustrast, jest snad nutno těm, kteří se zabývají otázkami mravního jednání, vymeziti jednání dobrovolná a nedobrovolná, jest to však prospěšno také zákonodárcům pro stanovení | poct a trestů. 35

Nedobrovolností, jak se zdá, jest to, co se děje násilným donucením | nebo z nevědomosti. Donucením jest 1110^a
to, čeho hybná příčina jest vně, a jest taková, že v ní ten, kdo jedná anebo trpí, ničím nepřispívá, jako když někoho někam zaneše vítr anebo lidé, v jejichž moci jest. Co se však děje z bázně před větším zlem, anebo se koná pro | nějaké krásno, například kdyby tyran, poněvadž 5
jest pánem našich rodičů i dětí, přikazoval nám vykonati něco hanebného s podmínkou, že by byli ponecháni naživu, vykonáme-li to, a že by museli zemřít, nevykonáme-li toho, jest pochybno, zda takové jednání jest

nedobrovolné, či dobrovolné. Něco podobného se vyskytuje také při vyhazování zboží za bouře; nikdo totiž jen tak | nevyhazuje zboží do moře dobrovolně, nýbrž pro záchranu svou a ostatních to činí každý, kdo má rozum. Takové skutky tedy mají povahu smíšenou, podobají se však více dobrovolným. Neboť ve chvíli, kdy jsou konány, jsou voleny; cíl a účel jednání pak se řídí podle okolnosti. Proto něco může být označeno za dobrovolné a nedobrovolné se zřením k době jednání; | při tom se jedná dobrovolně, neboť i příčina, která při takových jednáních pohybuje údy těla, jest v jednající osobě; je-li však příčina jednání v ní samé, tak jest v její moci vykonati je, anebo ne. To tedy jest dobrovolnost, prostě však snad nedobrovolnost; neboť nikdo by nevolil nic takového samo o sobě.

20 Pro taková | jednání bývají lidé také někdy chváleni, kdykoli pro velikou a krásnou věc podstoupí něco ošklivého nebo bolestného; schází-li však tato podmínka, bývají káráni. Neboť podstupovati velmi hanebné věci tam, kde není krásného nebo alespoň přiměřeného cíle, prozrazuje člověka špatného. Za některé věci nedostává se sice chvály, nýbrž odpuštění, když totiž někdo něco vykoná, co nemá, ale za | něco takového, co přesahuje lidskou přirozenost a čeho by nikdo nepodstoupil. Jest však snad ještě takové jednání, k němuž bychom neměli býti nuceni, nýbrž raději bychom měli zemřít i za nejhroznějších muk; směšnými se zajisté jeví pohnutky, které přinutily Alkmaióna Eurípidova zavraždit matku.

30 Jest však někdy těžko rozhodnouti, | kterou ze dvou věcí máme voliti a které zlo z dvojího zla máme podstoupiti, ještě však nesnadnější jest setrvati v tom, co jsme poznali jako povinnost; neboť to, co očekáváme, bývá většinou bolestné a to, k čemu jsme nuceni, jest ošklivé,

pročež se pronáší chvály a hany – podle toho, | zda 1110^b
byl někdo přinucen, čili nic.

Co však má býti nazýváno donucením? Snad prostě to, když příčina jest mimo jednající osobu a tato ničím nepřispívá? Co pak o sobě jest nedobrovolné, co však volíme v dané chvíli a pro určitý účel a čeho příčina jest v jednající osobě, | jest o sobě sice nedobrovolné, v dané chvíli však a pro určitý účel jest dobrovolné. I podobá se to spíše počínání dobrovolnému; neboť každé jednání se děje ve zvláštních případech a tyto jsou dobrovolné. Jaké však musí býti to, co máme voliti před druhým, nedá se snadno určit; neboť ve zvláštních případech jest mnoho rozdílů. Kdyby však někdo řekl, že to, co jest příjemné a krásné, | jest donucením – nutí 10
prý totiž, poněvadž jest mimo podmět –, bylo by tak všechno donucením; neboť pro tyto oboje všichni všechno konají. Také ti, kteří něco konají, když byli násilím přinuceni, a neradi, konají to bolestně, ti však, kdo to konají proto, že jest to příjemné a krásné, konají to s radostí. Jest tedy směšno, přičítá-li někdo vinu vnějším okolnostem a nikoli sobě samému, ač se takovými snadno dává svěsti, a to | krásné přičítá sobě, ošklivé však 15
příjemnosti. Zdá se tedy, že donucení jest to, čeho příčina jest mimo toho, kdo jest násilím donucen, aniž donucený k tomu něčím přispívá.

2. Jednání z nevědomosti

To, co se děje z nevědomosti, není všechno dobrovolné, ale nedobrovolné jest to, co působí zármutek a lítost; neboť kdo něco učinil z nevědomosti, | ale při jednání 20
nepocítil žádné nelibosti, nejednal sice dobrovolně v tom,

o čem nevěděl, ale také ne nedobrovolně, ježto nad tím necítí žádného zármutku. Kdo tedy lituje toho, co učinil z nevědomosti, jest, jak se zdá, jako někdo, kdo jednal nedobrovolně, kdo však toho nelituje, ten – ježto jeho jednání se různí – jednal, řekněme, ne dobrovolně; neboť, ježto se od onoho různí, jest lépe, má-li vlastní jméno.

25 Zdá se, že se různí | také to, jedná-li někdo z nevědomosti, a nevědomě; neboť opilý nebo rozhněvaný člověk nezdá se jednati z nevědomosti, nýbrž z některé z uvedených příčin, ale přece ne vědomě, nýbrž nevědomě. Tedy žádný špatný člověk neví sice, co má konati a čeho se má varovati, a právě pro takovou chybu se lidé stávají nespravedlivými a zcela | špatnými. Nedobrovolným však nemá býti zváno to, když někdo neví, co tu prospívá. Vždyť nevědomost v tom, pro co se rozhoduje, nebývá příčinou nedobrovolnosti, nýbrž špatnosti, ani neznalost všeobecných mravních předpisů – neboť pro tu bývají 30 lidé kárání –, nýbrž neznalost jednotlivostí, | v nichž a pro něž se jednání děje; v těch totiž jest také soustrast a odpuštění; neboť ten, kdo z nich něčeho nezná, jedná nedobrovolně.

Snad tedy není nevhodno vymeziti, které jednotlivosti to jsou a jak mnoho jich jest, kdo totiž a co koná, vzhledem k čemu nebo komu, někdy také | čím, například nástrojem, a pro co, například pro záchranu, a jak, například, zda mírně, či prudce. O všem tom tedy nemůže nikdo, kdo není šilený, nevědět, zřejmě pak ani o jednajícím předmětu. Neboť jak by neznal sebe sama? Snad někdo neví, co koná; například lidé říkají, že jim při řeči nedopatřením vyklouzlo slovo, anebo že nevěděli, že to 10 bylo tajemství, | jako se stalo Aischylovi s mysteriemi,* anebo že ten, kdo chtěl něco ukázati, například šípomet, spustil. Může pak také někdo míti za to, že syn jest

nepřítelem, jako Meropé,* a že oštěp, který jest ve skutečnosti zaostřen, jest obroušen, anebo že kámen jest pemza. Také může někoho usmrtiti, koho chtěl zachrániti podáním nápoje; a když chce někoho uchopiti, | jako to 15 dělají zápasníci,* může ho poraziti.

Je-li tedy ve všem tom, v čem jest jednání, také nevědomost, zdá se, že ten, kdo z toho něco neznal, jednal nedobrovolně, a zvláště ve věcech nejpodstatnějších; nejpodstatnější věci pak se zdá předmět a účel jednání. Když pak se nedobrovolností nazývá to, co se děje v takové nevědomosti, | jest také potřebí, aby ten skutek působil 20 zármutek a lítost.

3. Výměr dobrovolnosti

Ježto nedobrovolností jest to, co se děje násilným donucením a z nevědomosti, bude asi dobrovolností to, čeho počátek jest v jednající osobě, a to tak, že zná také jednotlivé okolnosti jednání. Snad tedy není správné tvrzení, že nedobrovolností | je to, co se děje ze vznětlivosti nebo 25 ze žádosti. Neboť potom předně žádá z ostatních živých bytostí nebude jednati dobrovolně, ani děti. Dále, zdaž nekonáme nic dobrovolně, co konáme ze žádosti nebo vznětlivosti, či snad to, co jest krásné, dobrovolně, co jest ošklivé, nedobrovolně? Nebyla by to směšná otázka, ježto v obou případech důvod jest jeden? Také by bylo snad nemístno | nazývati nedobrovolným to, po čem se má tou- 30 žiti; vždyť i máme se hněvati pro něco a žádati si něčeho, například zdraví a vzdělání. Také se zdá, že to, co jest nedobrovolné, jest bolestné, to však, co jest podle žádosti, příjemné. Dále, čím pak se liší co do nedobrovolnosti chyby spáchané s rozvahou a se vznětlivostí? Oběma se máme

- 1111^b vyhýbatí, | ale to nerozumné zdá se býti ne méně lidským, takže i ty skutky člověka ze vznětlivosti a žádosti; jest tedy nemístno pokládati to za nedobrovolné.

4. Záměrná volba neboli rozhodnutí

- Když jsme vymezili dobrovolnost a nedobrovolnost,
5 | jest dalším úkolem objasniti pojem záměrné volby;^a zdá se totiž, že jest ctností nejvlastnější a že o mravní povaze rozhoduje více než skutky samy.

- Záměrná volba tedy, zdá se, jest něco dobrovolného, ale není to tentýž pojem, nýbrž dobrovolnost jest rozsa-
hem širší; neboť toho, co jest dobrovolné, jsou účastny i děti a ostatní živé bytosti, záměrné volby však nikoli,
10 a náhlá okamžitá jednání | nazýváme sice dobrovolnými, ale neříkáme, že se dějí podle záměrné volby.

Ti, kdo říkají, že jest žádostí nebo vznětlivostí, vůlí nebo nějakým míněním, nepodobají se mluvití správně.

Neboť nerozumné bytosti nemají účasti na záměrné volbě, ovšem žádost a vznětlivost ano.

- A ten, kdo není mocen sám sebe, jedná sice ze žádosti,
15 nikoli však podle záměrné volby; a | naopak ten, kdo jest sám sebe mocen, jedná podle záměrné volby, nikoli však ze žádosti.

A záměrné volbě se žádost protíví, žádost žádosti však nikoli.

A žádost se vztahuje k příjemnosti a nepříjemnosti, záměrná volba však ani k nepříjemnosti, ani k příjemnosti.

Ještě méně jest to vznětlivost, neboť se zdá, že to, co se děje ze vznětlivosti, má nejméně povahu záměrné volby.

- 20 Ale ani vůle to není, | ač se zdá, že jest s ní příbuzná. Neboť není žádné volby nemožností, a řekl-li by někdo,

že je volí, mohl by se zdáti bláhovým; chtění se však vztahuje k nemožnostem, například k nesmrtnosti. A chtění se vztahuje i k tomu, čeho člověk sám sebou nikterak nemůže vykonati, například, aby zvítězil herec nebo zápasník; | toho však nikdo nevolí, nýbrž jen to, 25 o čem se domnívá, že se může státi jím samým. Dále vůle se vztahuje více k účelu, tak například chceme býti zdraví. Prostředky k tomu však volíme, a chceme býti šťastni a říkáme, že jsme, nedá se však říci, že to volíme; vůbec | se zdá, že záměrná volba jest to, co jest v naší moci. 30

Ani míněním nemůže býti. Zdá se totiž, že mínění se vztahuje ke všemu, a to právě tak k tomu, co jest věčné a nemožné, jako k tomu, co jest v naší moci; i rozlišuje se podle nepravdy a pravdy, nikoli podle zla a dobra, záměrná volba však spíše podle těchto. Vůbec tedy snad | nikdo neříká, že by byla totožná s míněním; ale ani s ur- 1112^a čitým míněním.

Neboť podle toho, zda volíme dobro, či zlo, máme určitou povahu, nikoli podle toho, jaké máme mínění.

A volíme něco vzíti nebo se tomu vyhnouti nebo něco podobného, mínění však máme o tom, co něco jest nebo komu to prospívá anebo jak; | o tom, abychom něco vzali 5 nebo se tomu vyhnuli, nemáme vůbec mínění.

A záměrná volba bývá chválena spíše proto, že směřuje k tomu, k čemu má anebo že jest správná, mínění se však vztahuje k tomu, co jest pravdivé.

A volíme to, o čem nejvíce víme, že jest dobré, mínění však máme o tom, čeho nevíme zcela dobře.

Zdá se pak, že věcí nejlepších nevolí titíž lidé, kteří mají nejlepší mínění, nýbrž | že někteří mají lepší mínění, 10 pro svou špatnost však volí to, co voliti nemají.

Nic pak nezáleží na tom, zda mínění záměrnou volbu předchází, či ji provází; neboť o tom neuvažujeme, nýbrž

o tom, zda záměrná volba jest totožná s určitým míněním.

Co tedy záměrná volba jest, anebo jakého druhu jest, když není ničím z jmenovaných věcí? Zdá se sice býti něčím dobrovolným, ale není vše, co jest dobrovolné, 15 svobodně voleno. | Či snad jest to alespoň výsledek předchozí rozvahy? Záměrná volba se skutečně děje s pomocí rozumného úmyslu. Zdá se, že to naznačuje již její jméno, že něco jest voleno před jinou věcí.

5. Rozvaha a záměrná volba

Zdali pak lidé uvažují o všech věcech a každá věc může býti předmětem praktické rozvahy, či o některých věcech 20 rozvaha není možná? Ovšem předmětem | rozvahy musíme asi nazývat nikoli to, o čem uvažuje nějaký blázen nebo šílenec, nýbrž to, o čem uvažuje člověk rozumný.

O tom, co jest věčné, nikdo neuvažuje, například o vesmíru nebo o neúměrnosti úhlopříčky a strany čtverce. Ale ani o tom, co jest v pohybu, co se však děje stále týmž 25 způsobem, buď z nutnosti nebo z | přirozenosti nebo z nějaké jiné příčiny, jako obraty slunce nebo jeho východy. Ani o tom, co jest hned tak, hned jinak, například sucha a deště. Ani o nahodilostech, například o nalezení pokladu. Ale ani o všech lidských záležitostech, například žádný Lakedaimoňan neuvažuje, jakou ústavou by se Skythové nejlépe spravovali. | Neboť nic z toho se nemůže 30 státi skrze nás. Uvažujeme však o tom, co jest v naší moci a co námi může býti vykonáno; a to také zbývá.

Příčinami totiž se zdají býti přirozenost, nutnost a náhoda, potom rozum a všechno to, co se děje člověkem. Každý člověk pak uvažuje o tom, co může býti vykoná-

no skrze něho samého. A o | přesných a sobě dostačujících znalostech není rozvahy, například o písmenkách – 1112^b neboť se nerozpakujeme, jak psáti –, avšak uvažujeme o tom, co se děje skrze nás, a ne stále týmž způsobem, například o věcech lékařských a výdělečných, | a tím 5 více uvažujeme o kormidelnictví než o tělocviku, čím méně jest v onom přesnosti, a dále o ostatních věcech podobně. Více také o umění než o vědách; neboť v oněch se mínění více rozcházejí. Uvažování jest v těch případech, které se dějí pravidelně, v nichž však není zjevno, jak dopadnou, a v nichž jest něco neurčitého. | Rádce 10 přibíráme na důležité věci, poněvadž sami sobě nedůvěřujeme, jsme-li dostatečně schopni správného soudu.

Neuvažujeme tedy o účelech a cílech, nýbrž o prostředcích. Neboť ani lékař neuvažuje, bude-li léčiti, ani řečník, bude-li přemlouvat, ani politik, má-li dáti dobré zákony, ani nikdo z ostatních lidí neuvažuje | o cíli; ale 15 když si stanovili cíl, hledí k tomu, jak a čím ho dosíci, a jeví-li se, že ho lze dosíci více prostředky, přihlížejí k tomu, kterým prostředkem lze ho dosáhnouti nejsnáze a nejkrásněji. Možno-li však uskutečniti jej jen jedním prostředkem, uvažují, jak jest možno uskutečniti jej tímto a čím zase onen, až přijdou k první příčině, která v hledání jest poslední; | podobá se totiž, že ten, kdo uvažuje, 20 hledá a řeší jmenovaným způsobem jakoby geometrickou úlohu. Rozvahou však, jak se zdá, není každé hledání, například matematické, ale každá rozvaha jest hledáním a to, co při rozboru jest poslední, jest při uskutečňování jednáním první. A narazí-li na nemožnost, | ustávají, například je-li potřebí peněz a není možno je opatřiti; ale jeví-li se to možným, pokoušejí se jednati. Možným pak jest to, co se skrze nás může státi; co 25 se totiž děje skrze přátele, jest jaksi skrze nás; neboť po-

30 čátek jest v nás. Někdy pak hledáme nástroje, někdy jejich užívání; | podobně hledáme i ve všem ostatním, někdy, kým má býti něco vykonáno, někdy, jak a čím.

Podobá se tedy, opakují, že počátkem jednání jest člověk; rozvaha se vztahuje k tomu, co jest možno vykonati jemu samému, skutky však jsou pro něco jiného. Předmětem praktické rozvahy není tedy asi účel, nýbrž prostředky. Ani tedy jednotlivosti, například neuvažujeme 1113^a o tom, | je-li toto chléb anebo je-li upečen, jak náleží; neboť to jest věcí smyslové zkušenosti. A kdyby člověk chtěl stále uvažovat, šel by do nekonečna.

Předmět praktické rozvahy pak a předmět záměrné volby jest totéž, pouze s tím rozdílem, že to, co jsme volili či pro co jsme se rozhodli, jest již přesně vymezeno. Neboť co bylo z rozvahy vybráno, jest právě to, co 5 jest předmětem volby. | Každý člověk totiž přestává hledati, jak by měl jednati, jakmile počátek jednání přivedl až na své já, a to na svoji vůdčí složku; neboť tato jest to, jež se rozhoduje. To jest zjevné také ze starých ústav, které opěvoval Homéros;^{*} králové totiž oznamovali svá 10 rozhodnutí lidu. A poněvadž to, pro co | se rozhodujeme, jest něco, o čem uvažujeme, čeho si žádáme a co jest v naší moci, bude asi také záměrná volba uvážena žádost toho, co jest v naší moci; neboť ve shodě s rozvahou zaměřujeme žádost k tomu, co jsme podle uvážení usoudili.

6. Vztah vůle k účelu

Tolik tedy budiž v obryse promluveno o záměrné volbě i o tom, čeho se týká, i o tom, že se vztahuje k prostředkům; | jak již podotčeno, vůle se vztahuje k účelu 15

a jedněm se zdá vztahovati k dobru, druhým však k dobru zdánlivému. Těm pak, kteří praví, že to, co jest chtěné, jest dobrem, vyplývá, že není chtěné to, co chce ten, kdo volí nesprávně – neboť je-li chtěné, jest i dobré; a přece 20 bylo, stalo-li se tak, zlé –, | a těm, kteří praví, že to, co jest chtěné, jest zdánlivým dobrem, vyplývá, že nic není přirozeně chtěné, nýbrž že pro každého jest chtěné to, co se mu zdá; to však se jeví jednomu tak, druhému jinak, a stalo-li se to, může to býti i protivné.

Jestliže tedy toto mínění není schváleno, jest nutno prohlásiti, že to, co prostě a opravdu jest chtěné, jest dobré, ale co se komu tak jeví; | že tedy ctnostnému člověku 25 jest to opravdu dobré, špatnému však nahodilé, zrovna jako u tělesných stavů těm, kteří jsou v dobrém stavu, jest zdrávo to, co jest opravdu takové, kdežto nemocným něco jiného. Podobně pak jest to i s tím, co jest trpké a sladké, teplé, těžké a se vším ostatním? Ctnostný člověk totiž | o všem soudí správně a pravda se mu ve všem 30 zjevuje. Neboť podle vlastního stavu každého člověka jsou věci krásné a příjemné, a největší předností ctnostného člověka^{*} jest snad to, že ve všech věcech vidí pravdu a jest pro ně jakoby pravidlem a měrou. U obecného množství však, jak se podobá, zdrojem klamu jest pohnutka rozkoše; | jeví se mu totiž dobrem, ač jím není. 1113^b Alespoň příjemnost volí jako dobro, bolesti se však vyhýbá jako zlu.

7. Svoboda v jednání

Poněvadž tedy předmětem chtění jest účel, to pak, o čem uvažujeme a pro co jsme se rozhodli, jsou prostředky, bude asi jednání, jež se vztahuje k těmto prostředkům,

5 odpovídati | záměrné volbě a bude dobrovolné. A právě
ctnostné činnosti se vztahují k těmto prostředkům. V na-
ší moci tudíž jest i ctnost, podobně pak i špatnost. Neboť
tam, kde na nás jest jednati, tam i nejednati, a tam, kde
jest ne, jest i ano; a tak jestliže jest v naší moci konati to,
10 co jest krásné, na nás také bude nekonati to, | co jest oš-
klivé, a jestliže na nás jest nekonati to, co jest krásné,
bude také v naší moci konati to, co jest ošklivé. Jestliže
pak jest v naší moci konati věci krásné a ošklivé, stejně
pak i nekonati – a to podle dřívějšího výkladu znamená
býti dobrý a zlý –, v naší moci tedy jest, jsme-li hodní
a špatní. Říkati pak, že

15 *rád | špatným, nerad šťastným nikdo není snad,*

jest, jak se podobá, jednak mylné, jednak pravdivé. Ne-
boť šťastným nikdo není nerad, špatnost však jest dobro-
volná; anebo bychom museli pochybovati o svých dří-
vějších vývodech a popřítí, že člověk jest počátkem
a původcem svého jednání, jako jest také původcem svých
dětí. Je-li však toto jisto a své jednání nemůžeme uvéstí
20 | na jiné příčiny než na ty, které jsou v nás, bude i to,
čeho příčiny jsou v nás, v naší moci a bude dobrovolné.

To, podobá se, dosvědčují i jednotlivci soukromě i zá-
konodárci; kárají totiž a trestají lidi, kteří páchají špat-
nosti, mimo ty, kteří tak činí z násilí nebo z neznalosti,
25 již sami | nezavinili, avšak ty, kteří jednají krásně, zahr-
nují poctami, aby tyto povzbudili, ony odstrašili. A pře-
ce nikdo nebývá povzbuzován k jednání, které ani není
v naší moci, ani není dobrovolné, ježto by nic neprospi-
valo, kdybychom se nechali přemluvití, abychom nepo-
cífovali tepla, bolesti nebo hladu anebo cokoli jiného ta-
kového; budeme zajisté nicméně míti takové pocity.

| Vždyť lidé kárají i neznalost samu, kdykoli se někdo 30
zdá býti vinen svou neznalostí, jako se opilcům dostává
dvojího trestu.* Neboť příčina jest v opilci; v jeho moci
totiž bylo, aby se vyhnul opilosti, a tato jest příčinou jeho
neznalosti. A trestají ty, kteří něčeho ze zákonů neznají,
co jest potřebí věděti, a není nesnadno, | a podobně i ve 1114^a
všem ostatním, čeho, jak se zdá, neznají z nedbalosti,
ježto na nich jest, že toho neznají; neboť jest to v jejich
moci, aby se o to postarali.

Ale snad jest již takové povahy, že se nestará. Lidé
však jsou sami vinni, že se takovými stali, | ježto žijí 5
nevšímavě, a že jsou nespravedliví nebo nevázaní, zavi-
ňují tím, že jednak křivdí, jednak stále žijí v pitkách
a v takových nepravostech; vždyť jednotlivé činnosti
utvářejí v nich takové stavy. To vidíme na těch lidech,
kteří se cvičí v jakémkoli zápase nebo zaměstnání; neu-
stále je totiž vykonávají. Tedy neznalost skutečnosti, | že 10
z jednotlivých úkonů vznikají duševní stavy, prozrazuje
člověka zcela pošetilého.

Rovněž jest nerozumné, že by ten, kdo se dopouští ne-
spravedlivosti, nechtěl býti nespravedlivý, anebo ten, kdo
žije nevázaně, nechtěl býti nevázaný; jestliže někdo dobře
ví, že koná něco, z čeho bude nespravedlivý, jest asi dob-
rovolně nespravedlivý. Naproti tomu ovšem, bude-li pou-
ze chtíti, nepřestane býti nespravedlivý a nebude spra-
vedlivý. Ani totiž | nemocný není zdrav, a přece, je-li to 15
tak, jest nemocen dobrovolně, protože žil nemírně a ne-
poslouchal lékařů; tehdy tedy mu bylo možno, aby ne-
churavěl, zameškal-li to však, již nikoli, jako ten, kdo
hodil kamenem, nemůže jej již vzítí zpět; a přece v jeho
moci bylo vzítí jej a hoditi jím; počátek zajisté jest v něm.
Tak z počátku bylo možno i nespravedlivému člověku
| i nevázanému, aby se takovými nestali, proto jsou jimi 20

dobrovolně; jakmile se však takovými stali, není jim již možno, aby jimi nebyli.

Dobrovolné jsou nejen špatnosti duševní, nýbrž u některých lidí také tělesné, které jim též vytýkáme; lidem, kteří jsou oškliví od přirozenosti, nikdo zajisté nečiní výtky, ale ovšem těm, kteří jsou takoví od neobratnosti a | nedbalosti. Zrovna tak co do choroby a zmrzačení; 25 nikdo se totiž snad nebude vaditi s člověkem, který je slepý od přirozenosti nebo od nemoci nebo od rány, ale spíše ho polituje; ovšem každý to vytkne tomu, kdo je slepý z opilství nebo z jiné nevázanosti. Vytýkají se tedy ty špatnosti, které jsou v naší moci, které pak ne, nikoli. 30 Je-li | však tomu tak, též v ostatních věcech vytýkané špatnosti jsou asi v naší moci.

Řekne-li však někdo, že všichni lidé směřují k tomu, co se jim jeví dobrým, že však nejsou pány své obrazivosti, nýbrž jaký | právě kdo jest, takovým se mu jeví 1114^b i účel a cíl, tedy když každý člověk jest jaksi vinen svým stavem, bude mít také sám jaksi vinu za svou obrazivost. Není-li však nikdo sám vinen svým špatným jednáním, nýbrž jedná tak z neznalosti cíle, | ježto má za to, 5 že se mu těmito prostředky dostane nejlepšího, pak směřování k cíli není předmětem jeho vlastní volby, nýbrž se tak musí roditi jakoby se zrakem, aby jim správně rozeznával a vybíral opravdové dobro, a jest dobré přirozenosti ten, komu se toho od přírody krásně dostalo – neboť to jest největší, nejkrásnější a takové, že toho nelze od jiného | převzít ani se tomu naučiti, nýbrž jen tak 10 to bude mít, jak mu to přirozenost dala, a v tomto dobrém a krásném přirozeném nadání záleží asi dokonale a opravdu dobrá přirozenost – je-li to tedy pravda, oč více bude dobrovolná ctnost než špatnost? Neboť oběma, člověku dobrému i zlému, účel neboli cíl se jeví stej-

ně od přirozenosti anebo jakýmkoli způsobem | a jest 15 dán, vše ostatní však vztahují k němu a jednají tak anebo jinak. Ať se tedy účel od přirozenosti nejeví každému jakýmkoli, nýbrž ať jest nějaký určitý a jest mimo něho, anebo ať jest účel přirozený, tak přece tím, že ctnostný člověk vše ostatní koná dobrovolně, jest ctnost dobrovolná a ne méně | dobrovolná jest asi i špatnost. Neboť 20 stejně i zlému člověku náleží sebeurčení ve skutečích, i když ne v účelu. Jestliže tedy, opakuji, ctnosti jsou dobrovolné – neboť jednak sami jsme jaksi spolupříčinou svého stavu, jednak podle toho, jací jsme; takový si kládeme i cíl –, i špatnosti asi budou dobrovolné; | neboť 25 poměr jest tu stejný.

8. Shrnutí a závěr povšechné etiky

Pojednali jsme tedy obecně o ctnostech a jednak co do rodu jejich jsme v obryse určili, že jsou střednosti a stavy, jednak jsme vysvětlili, že podle své podstaty, samy pro sebe, činně působí právě v tom, z čeho vznikají, dále že jsou v naší moci, jsou dobrovolné a jsou takové, jak je asi předpisuje správný úsudek.

Nejsou však stejně dobrovolné skutky a stavy; neboť 30 skutky máme ve své moci od počátku až do konce, poněvadž známe jednotlivosti, při utváření svých stavů však máme ve své moci pouze | počátek, jejich mohutnění pak 1115^a jednotlivými úkony si nejsme vědomi, zrovna jako při onemocnění; ale že na nás bylo tak anebo ne tak si počínati, proto jsou dobrovolné.